
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.114

О. М. Есманов, аспірант

УТОЧНЕННЯ ПРЕДМЕТУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ З УРАХУВАННЯМ ЇЇ РІВНЕВОСТІ

Анотація. Національна безпека країни відіграє велику роль у забезпеченні її соціально-економічного розвитку, що в сьогоденні умовах є надзвичайно актуальним для України. Зважаючи на багатофакторність та значну кількість складових національної безпеки, особливої уваги заслуговує саме фінансова безпека країни через її зв'язок з грошовими потоками в ній. Враховуючи це, актуальності набуває дослідження предмету фінансової безпеки країни з урахуванням її рівневості. У вітчизняній науковій літературі існує істотна розпорошеність думок щодо трактування сутності не лише фінансової, але й економічної безпеки. Тому необхідним є уточнення предмету фінансової безпеки з урахуванням проблеми рівневості даної системи. Держава не може існувати без суспільства і є результатом його розвитку, що зумовлює закріпленість та існування дворівневої системи національної безпеки в Україні, яка за об'єктами безпеки поділена на мікрорівень та макрорівень. При цьому категорія загрози є ключовою в ході дослідження теоретико-методологічних засад безпеки. У той же час, як загрози, так і інтереси розглядаються здебільшого з позицій макрорівня, не акцентуючи увагу на потребах мікрорівня. Під національними інтересами слід розуміти цінності будь-якого генезису, руйнація або втрата яких загрожує існуванню української нації як такої. Виходячи з цього, можемо стверджувати, що під об'єктом національної безпеки слід розглядати зазначені нами інтереси, адже саме вони формують основу всієї системи. Предмет безпеки, відповідно до її видів та ієрархії, може змінюватися. Тому предметом економічної безпеки є створення таких умов для провадження господарської діяльності, які забезпечать збереження, захист та примноження тих цінностей, що формують національні інтереси. Виходячи з розуміння фінансової системи та її ролі в економіці держави, ми пропонуємо розглядати під предметом фінансової безпеки здатність економічної системи до підтримання такої організації грошових відносин, що забезпечує примноження національного багатства.

Ключові слова: фінансова безпека, національна безпека, рівні безпеки, предмет фінансової безпеки.

А. Н. Эсманов, аспирант

УТОЧНЕНИЕ ПРЕДМЕТА ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ С УЧЕТОМ ЕЕ УРОВНЕВОСТИ

Аннотация. Национальная безопасность страны играет большую роль в обеспечении ее социально-экономического развития, что в современных условиях является чрезвычайно актуальным для Украины. Принимая во внимание многофакторность и значительное количество составляющих национальной безопасности, особого внимания заслуживает именно финансовая безопасность страны из-за ее связи с денежными потоками в ней. Учитывая это, актуальным является исследование предмета финансовой безопасности страны с учетом ее уровневости. В отечественной научной литературе существует значительная распыленность мнений по поводу трактовки сущности не только финансовой, но и экономической безопасности. Поэтому необходимым является уточнение предмета финансовой безопасности с учетом проблемы уровневости данной системы. Государство не может существовать без общества и является результатом его развития, что обуславливает закреплённость и существование двухуровневой системы национальной безопасности в Украине, которая, в зависимости от объекта безопасности, делится на микроуровень и макроуровень. При этом категория угрозы является ключевой в ходе исследования теоретико-методологических основ безопасности. Вместе с тем, как угрозы, так и интересы рассматриваются по большей части с позиций макроуровня, не акцентируя внимание на потребностях микроуровня. Под национальными интересами следует понимать ценности ка-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

кого-либо генезиса, разрушение или утрата которых угрожает существованию украинской нации как таковой. Исходя из этого, можем утверждать, что под объектом национальной безопасности следует рассматривать указанные нами интересы, поскольку именно они формируют основание всей системы. Предмет безопасности, в соответствии с ее видами и иерархией, может изменяться. Поэтому предметом экономической безопасности является создание таких условий для осуществления хозяйственной деятельности, которые обеспечивают сохранение, защиту и приумножение тех ценностей, которые формируют национальные интересы. Исходя из понимания финансовой системы и ее роли в экономике страны, мы предлагаем рассматривать под предметом финансовой безопасности способность экономической системы к поддержанию такой организации денежных отношений, которая обеспечит приумножение национального богатства.

Ключевые слова: финансовая безопасность, национальная безопасность, уровни безопасности, предмет финансовой безопасности.

O. M. Esmanov, postgraduate student

SPECIFICATION OF FINANCIAL SECURITY SUBJECT ACCORDING TO ITS LEVELS

Abstract. National security of the country plays an important role in the support of its social and economic development which is very important for Ukraine in current circumstances. Financial security of the country deserves the special attention because of its relation to cash flows, taking into account the multiply-factor and great amount of components of national security. Considering this, the investigation of the subject of financial security with its levels becomes very urgent. There are a lot of opinions about the essence of the financial and economic security in domestic scientific literature. That is why it is necessary to specify the subject of financial security taking into account the problem of levels of this system. The state cannot exist without the society and it is the result of its development. This causes fixture and existence of two-level system of national security in Ukraine which consists of micro level and macro level. At that, the category of threat is key during investigation of theoretical and methodological foundations of security. Threats and interests are considered mainly on the macro level without taking into account the needs of micro level. National interests are considered as values of any genesis, destruction or loss of which threaten the existence of Ukrainian nation. According to this, we consider the object of national security is mentioned above interests, as they form the basis of the whole system. Meanwhile, the subject of security can change according to its types and hierarchy. That is why the subject of economic security is a creation of such conditions for carrying out the economic activity, which will provide conservation, protection and multiplication of values of national interests. We propose to consider the subject of financial security as an ability of economic system to support the money relations organization which will provide the multiplication of national wealth on the basis of meaning of financial system and its role in the economy of the country.

Keywords: financial security, national security, levels of security, subject of financial security.

Постановка проблеми. На сьогодні проблема безпеки України є актуальною як ніколи. Виходячи з того, що Україна знаходиться під впливом істотної кількості загроз як внутрішнього, так і зовнішнього походження, ми вважаємо за необхідне приділити істотну увагу цій важливій проблемі. Проте в своєму дослідженні основну увагу ми хотіли б приділити аспектам фінансової безпеки. Фінансова безпека, безсумнівно, розглядається нами як система з широким спектром складових. Така складність і поліелементність зумовили актуальність дослідження концептуальних засад фінансової безпеки на базі системного підходу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам економічної безпеки в цілому та фінансової зокрема присвячені наукові дослідження таких вчених, як: В. Сенчагов, А. Татаркін, О. Власюк [8], В. Геєць [9], А. Сухоруков, В. Мунтіян [11], О. Новікова, Р. Покотиленко [12], І. Макаренко [10] та ін. Найбільш повно у роботах названих авторів аналізуються механізми формування та забезпечення економічної безпеки, проблеми цієї безпеки та пропонуються шляхи їхнього

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

вирішення, висвітлюються питання теоретичного та науково-методологічного обґрунтування економічної безпеки. Проте у вітчизняній науковій літературі існує істотна розпорошеність думок щодо трактування сутності не лише фінансової, але й економічної безпеки.

Мета статті полягає в уточненні предмету фінансової безпеки з урахуванням проблеми рівності даної системи.

Виклад основного матеріалу. Безсумнівно, національна безпека в цілому є багатофакторною системою, до якої входять багато різних видів безпеки, в тому числі й фінансова. Основні положення, які розкривають сутність національної безпеки, закладені в концепції національної безпеки України, викладені в межах Закону України «Про основи національної безпеки» [1]. В законі розкриваються окремі положення та правові засади взаємодії між суб'єктами в умовах подолання загроз, проте, незважаючи на той факт, що розкрито сутність всіх об'єктів та суб'єктів національної безпеки, питання щодо основних складових залишається невисвітленим. Ієрархічність взаємодії складових національної безпеки розкривається в окремих інструкціях та методичних рекомендаціях. Так, зокрема, місце фінансової безпеки в загальній системі національної безпеки визначено в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [2]. В загальному вигляді, відповідно до положень даних рекомендацій, ієрархію національної безпеки з позиції фінансової безпеки можна представити таким чином (рис. 1).

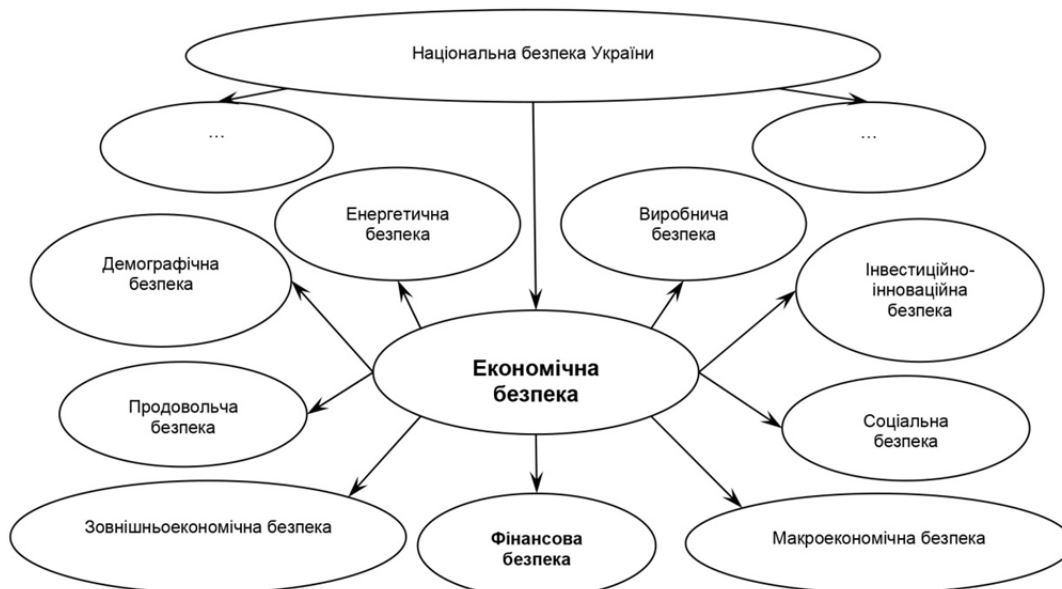

Рис. 1. Схематичне представлення ієрархії Національної безпеки України

Дана схема говорить нам про неоднорідність та багатогранність розуміння не лише національної, але й економічної безпеки. В той же час, як ми вже з'ясували, фінансова безпека також не є однорідною, але про це дещо пізніше. А зараз хотілося б звернути увагу на рівні, які виділяються в системі безпеки.

На нашу думку, система фінансової безпеки характеризується багатофакторністю, адже не є однорідною і формується з загальних підсистем мезорівня. До підсистем мезорівня фінансової безпеки можна віднести: систему оцінки фінансової безпеки – результати аналізу ефективності роботи складових фінансової безпеки; систему забезпечення фінансової безпеки – описує основні елементи, які впливають на стан фінансової безпеки; систему підвищення фінансової безпеки – елементи та важелі нарощення фінансової безпеки; систему вдосконалення засад фінансової безпеки – охоплює науково-методичні дослідження в сфері підвищення якості результатів оцінювання та прийняття управлінських рішень за результати визначення рівня фінансової безпеки.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Незважаючи на той факт, що при розгляді ієрархії національної безпеки ми маємо можливість в умовах нашого дослідження сформулювати як найменше 3 рівні (Національна безпека – Економічна безпека – Фінансова безпека). Але розуміння рівневості системи безпеки на цьому не завершується, адже залежно від об'єкту безпеки можна виділити такі рівні:

- безпека людини і громадянина – забезпечення їхніх конституційних прав і свобод;
- безпека суспільства – захист і збереження його духовних, морально-етичних, культурних, історичних, інтелектуальних та матеріальних цінностей, інформаційного і навколишнього природного середовища і природних ресурсів;
- безпека держави – захист її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Об'єкти безпеки визначають відповідні рівні безпеки, адже сприйняття змінюється від рівня до рівня, проте незалежно від кількості об'єктів безпеки ми наголошуємо на дворівневості системи національної безпеки. Такий висновок зумовлений тим, що безпека суспільства та держави, на нашу думку, незалежно від будь-яких тлумачень, має розглядатися як єдиний цілісний рівень. Держава не може існувати без суспільства і є результатом його розвитку, і виходячи з того, що одне без одного не існує, повинно розглядатися як єдине ціле. Такий висновок зумовлює закріпленість та існування дворівневої системи національної безпеки в Україні, яка за відокремленими об'єктами безпеки поділена на:

- мікрорівень – рівень безпеки окремої людини (не обов'язково громадянина). На даному рівні людина розглядається як найвища цінність: носій культурного та духовного багатства нації, інноваційний та інтелектуальний потенціал, власник факторів виробництва. У той же час ми розуміємо, що окрема людина може спрямовувати свої зусилля на шкоду суспільству, що формує наступний рівень національної безпеки, без наявності якого сприйняття безпеки виявилось б занадто суб'єктивним;

- макрорівень – безпека суспільства в цілому. На суспільному рівні індивідуальні зусилля об'єднуються, що надає можливість за рахунок кооперації вирішувати загальні проблеми та підвищувати добробут всіх учасників суспільства. На даному рівні безпека сприймається не з позиції відокремлених членів суспільства, а з позиції суспільних інституцій та державних утворень. Саме суспільний рівень допомагає розв'язати конфлікт інтересів відокремлених індивідів, чітко визначаючи пріоритетність в залежності від суспільного добробуту.

Розв'язавши проблему рівневості системи безпеки, перейдемо до більш конкретних складових зазначеної системи та детально розглянемо її елементи та підсистеми з метою методологічного відокремлення місця державного фінансового контролю в системі фінансової безпеки України.

В питанні безпеки за будь-якого рівня чи об'єкта її забезпечення ключовою проблемою є наявність відповідної загрози. Саме тому категорія загрози є ключовою в ході дослідження теоретико-методологічних засад безпеки. Згідно з [1], під загрозою розуміється «наявність та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України», що породжує за собою необхідність визначення відповідного розуміння сутності зазначених інтересів. Наведений документ пропонує під національними інтересами розуміти «життєво важливі матеріальні, інтелектуальні та духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [1]. Виходячи із запропонованих визначень, ми розуміємо, що як загрози, так і інтереси розглядаються здебільшого з позицій макрорівня, не акцентуючи увагу на потребах мікрорівня. На нашу думку, такий підхід не є виправданим, адже з позиції запропонованого трактування відбувається викривлення історичної та природної організації суспільства, виходячи з якої суспільство є результатом об'єднання індивідів, а не навпаки, індивід є результатом функціонування суспільства.

Виходячи з усього вищезазначеного, ми вважаємо за необхідне уточнити розуміння категорій «національні інтереси» і «загрози національній безпеці». Як наголошує Римаренко Ю. І. [3], поняття «інтереси» не може розглядатися відокремлено, адже є часткою тріади: цінність, інтерес і ціль. Відповідно, національні інтереси є результатом усвідомлення народом відповідних ціннос-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

тей, які в результаті розвитку сформували в нього стійкий інтерес, який зумовлений необхідністю їхнього існування з метою досягнення встановлених цілей. Римаренко Ю. І. додатково наголошує на тому, що для визначення інтересів необхідною вимогою є також їхня офіційна вираженість [3], що, на нашу думку, розглядається як зайва вимога, адже процес національного усвідомлення не завжди потребує офіційного документування та акценти можуть змінюватися швидше, аніж дозволить офіційне закріплення відповідних уявлень.

У той же час, на нашу думку, Римаренко Ю. І. припускається помилки, вважаючи, що категорія «національні інтереси» розглядається лише в контексті геополітики [3]. Дещо точніше розуміння, на нашу думку, представлено в роботах Ліпкана В. А., відповідно до поглядів якого національні інтереси розглядаються як фундаментальне поняття міжнародної політики і охоплюють істотну кількість складових, до яких входять «інтелектуальні, історичні, моральні цінності» [4, С. 145]. Ліпкан В. А. також дотримується думки, що національна ідентичність є невід'ємною складовою національного інтересу [6]. Ми погоджуємося з даним автором щодо розуміння сутності інтересу, під яким розуміється відношення потреб до умов реалізації [5], проте не поділяємо думки щодо трактування національних інтересів як «усвідомлення та відображення в діяльності лідерів нації корінних потреб держави» [5, С. 20].

Виходячи з усього вищезазначеного, ми пропонуємо під національними інтересами розуміти цінності будь-якого генезису, руйнація або втрата яких загрожує існуванню української нації як такої. Дане визначення відрізняється від існуючих за рахунок розставлення акцентів щодо:

- усвідомлення ролі найрізноманітніших цінностей в процесі розвитку нації;
- урахуванні необхідності задоволення широкого кола потреб, які необхідні на всіх етапах розвитку суспільства;
- відсторонення від поділу суспільства на мікро- та макрорівні, а сприйняття його як єдине ціле.

Внесення уточнень в розуміння категорії «національна загроза» ми вважаємо зайвим, адже воно є похідним від категорії «національні інтереси».

Уточнивши фундаментальні складові системи безпеки України, перейдемо до елементного її розгляду та аналізу. В ході проведеного нами аналізу фундаментальних категорій нам вдалося поряд з уточненням їхнього розуміння торкнутися проблеми трактування об'єкту та цілі забезпечення безпеки. Виходячи із запропонованого нами визначення національних інтересів, можемо стверджувати, що під об'єктом національної безпеки слід розглядати зазначені нами інтереси, адже саме вони формують основу всієї системи. В той же час, предмет безпеки, відповідно до її видів та ієрархії, може змінюватися. Виходячи з вищезазначеного, ми вважаємо, що предметом економічної безпеки буде створення таких умов для провадження господарської діяльності, які забезпечать збереження, захист та примноження тих цінностей, що формують національні інтереси. Додатково наголошувати на необхідності уникнення стимулювання чинників негативної дії ми вважаємо зайвим, адже примноження відповідних цінностей неможливе за умови одночасного негативного впливу, який буде їх зменшувати. Таким чином, наведене нами розуміння має лаконічний завершений вигляд та всебічно описує предмет економічної безпеки.

У той же час необхідно уточнити предмет фінансової безпеки, адже він не збігається з предметом економічної. Виходячи з розуміння фінансової системи та її ролі в економіці держави [7], ми пропонуємо розглядати під предметом фінансової безпеки здатність економічної системи до підтримання такої організації грошових відносин, яка забезпечує примноження національного багатства. Основна відмінність у даному випадку полягає в уточненні ролі фінансової системи у забезпеченні економічного розвитку, що зумовлено її розподільчою роллю. Реалізацію своєї ролі фінансова система забезпечує через функції відповідних суб'єктів, які розглядаються нами як ключові фактори фінансової безпеки.

Висновки. Безпека будь-якого об'єкту має розглядатися як багаторівнева система, що повинно відповідним чином бути враховано за умови визначення його основних складових. До таких складових, безсумнівно, слід віднести такі системні категорії, як об'єкт і предмет. Виходячи з результатів проведеного теоретичного аналізу нам вдалося довести багаторівневості системи

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

фінансової безпеки та уточнити відповідні фундаментальні категорії фінансової безпеки, що дозволяє вважати мету статті досягнутою, а одержані результати розглядати як істотну наукову новизну, здатну змінити сприйняття проблеми фінансової безпеки України.

Література

1. Про основи національної безпеки : Закон України від 19.06.2013 р. № 964-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1382533585938442>
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738
3. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / [авторський колектив; відп. редактор: Ю. І. Римаренко]. – К. : КНТ, 2006. – 740 с.
4. Ліпкан В. А. Національна безпека України у світлі теорії самоорганізації / В. А. Ліпкан // Держава і право. - 2002. - № 16. - С. 142 -148.
5. Ліпкан В. А. Неопарадигма національної безпеки / В. А. Ліпкан // Право України. - 2002. - № 11. - С. 19-21.
6. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: Монографія / В. А. Ліпкан. - К. : Текст, 2003. - 600 с.
7. Финансовая система [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/>.
8. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку : [наукова доповідь] / О. С. Власюк. – К. : Нац. Ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. – 48 с.
9. Концепція економічної безпеки України / [заг. редакція В. П. Гейєць]. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
10. Макаренко І. П. Економічна безпека України, макроекономічний аспект / І. П. Макаренко // Економіка і управління. – 2008. – №2. – С. 11–17.
11. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.
12. Новікова О. Ф. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення : [монографія] / О. Ф. Новікова, Р. В. Покотиленко. – Донецьк : НАН України, Інститут економіки промисловості, 2006. – 408 с.

References

1. State financial inspection (2013). *Pro osnovy natsionalnoi bezpeky: zakon Ukrainy vid 19.06.2013 r. № 964-IV [The principles of national security: Law of Ukraine from 19.06.2013 # 964-IV]*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1382533585938442> [in Ukrainian].
2. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013). *Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozrahunku ribnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy (№ 1277 vid 29.10.2013) [On approval of methodical recommendations as to the calculation of the level of economic security of Ukraine: Order of 29.10.2013]*. Retrieved from http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738 [in Ukrainian].
3. Rymarenko, Yu. I. (Ed.). (2006). *Pryvatne zhyttia i politsiia. Kontseptualni pidkhody. Teoriia ta praktyka [Personal life and police. Conceptual approaches. Theory and practice]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
4. Lipkan, V. A. (2002). Natsionalna bezpeka Ukrainy u svitli teorii samoorganizatsii [National Security of Ukraine in the light of the theory of self-organization]. *Derzhchava i pravo – State and Law*, 16, 142-148 [in Ukrainian].
5. Lipkan, V. A. (2002). Neoparadyhma natsionalnoi bezpeky [Neoparadigm of National Security]. *Pravo Ukrainy - Law of Ukraine*, 11, 19-21 [in Ukrainian].
6. Lipkan, V. A. (2003). *Teoretychni osnovy ta elementy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Monohrafiia [Theoretical foundations and elements of the national security of Ukraine: Monograph]*. Kyiv: Tekst [in Ukrainian].
7. Finansovaya sistema [Financial system]. (n.d.). ru.wikipedia.org Retrieved from <http://ru.wikipedia.org/>. [in Ukrainian].
8. Vlasjuk, O. S. (2008). *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku: naukova dopovid [Theory and practice of economic security in the system of sciences of economics: Scientific report]*. Kyiv: National Institute of international security problems and defense of Ukraine [in Ukrainian].
9. Heiet, V. P. (1999). *Kontseptsiia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [The concept of economic security of Ukraine]*. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].
10. Makarenko, I. P. (2008). Ekonomichna bezpeka Ukrainy, makroekonomichnyi aspekt [The economic security of Ukraine, the macroeconomic aspect]. *Ekonomika i upravlinnia – Economics and Management*, 2, 11-17 [in Ukrainian].
11. Muntian, V. I. (1999). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy [The economic security of Ukraine]*. Kyiv: KVITS [in Ukrainian].
12. Novikova, O. F., & Pokotylenko, R. V. (2006). *Ekonomichna bezpeka: kontseptualne vyznachennia ta mekhanizm zabezpechennia: monohrafiia [Economic security: a conceptual definition and the mechanism of support: monograph]*. Donetsk: Institute of industrial economics of NAS of Ukraine [in Ukrainian].

Надійшла 02.09.2014